

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

Ярослав ЛАЗУР

«26» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітня програма	Право
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасні концепції права» для здобуття вищої освіти галузі знань **08 Право** спеціальності **081 Право** освітньої програми **Право**.

Розробник: Геревич М.О. – доктор філософії, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права

протокол №10 від 24 травня 2024 року

Завідувач кафедри Іван ПЕРЕШ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету
протокол №7 від 10 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії Павло ЧЕРЕВКО

© Геревич М.О., 2024 р.

© Кафедра теорії та історії держави і права, 2024 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет, 2024 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
	Денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120	1-й
Кількість модулів – 1	Семестр:
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,7 самостійної роботи – 4,3	2-й
	Лекції:
	24
	Практичні (семінарські):
	22
Вид підсумкового контролю: Денна форма навчання – залік	Лабораторні:
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота	Самостійна робота:
	74
Форма підсумкового контролю: письмова	

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Сучасні концепції права»: ознайомлення здобувачів освіти ступеню магістратур із основними теоретико-філософськими правовими ідеями і поглядами, що склалися у сучасній теорії та філософії права; оволодіння здобувачем освіти теоретико-філософськими правовими поняттями і категоріями, що відіграють основоположну роль у системі юридичних знань. У першу чергу це пов'язано з розглядом питань, що стосуються завдань та функцій теоретико-філософського осмислення правової дійсності, пріоритетних напрямів сучасної теоретико-філософської думки, концепцій праворозуміння тощо.

Завдання дисципліни «Сучасні концепції права»: вивчення навчальної дисципліни «Сучасні концепції права» надасть можливість здобувачам вищої освіти у своїй навчальній і науковій діяльності застосовувати надбання різних правових шкіл у процесі осмислення різноманітних не тільки правових, але і суспільно-політичних та культурологічних проблем. Це, у свою чергу, буде сприяти якісному і всебічному оволодінню здобувачів освіти здобутків світової і вітчизняної правової доктрини з питань, що входять до предмету навчальної дисципліни. У майбутньому у практичній діяльності знання, що були отримані під час вивчення цієї навчальної дисципліни, будуть сприяти їх більш цілісній і цілеспрямованій діяльності як юристів, що практикують, або державних управлінців, які займають відповідні посади, або вчених – дослідників.

Відповідно до освітньої програми для спеціальності «Право», вивчення вибіркової дисципліни «Сучасні концепції права» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких *компетентностей*, як:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності спеціальності (СК):

СК 1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності

СК 5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК 9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Сучасні концепції права» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 01. Філософія права.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Право», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (РН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
-------------------------------	---------

Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.	РН 2
Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження	РН 3
Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.	РН 4

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Сучасні концепції права»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр РН
Напрацювання навичок щодо самостійного осмислення процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, у пошуку шляхів до гуманізації суспільних відносин та втілення правових цінностей у сфері права	РН 2
Здатність давати критичну оцінку й переосмислювати накопичені знання щодо розвитку правових феноменів, застосовуючи метод рефлексії	РН 3
Здатність формулювати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації	РН 4

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Основними видами навчальних занять є: лекція, практичне заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, написання есе.

Види навчальних занять проводяться у таких формах: пояснення, розповідь, навчальна дискусія, самостійна робота.

Методи навчання: метод юридичного аргументу; філософсько-правові методи, логічні методи, спеціально-юридичні методи, порівняльно-правовий метод; пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: заслуховування виступів у ході проведення семінарських (практичних) занять; виконання кожним із здобувачів освіти індивідуального творчого завдання (есе), яке захищається у вигляді усної доповіді з питань досліджуваної індивідуальної теми у рамках навчальної дисципліни.

Форма модульного контролю: письмова (написання модульної контрольної роботи).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Есе	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	20	40	100
8	8	8	8	8			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	10	40
Есе	1	20
Модульна контрольна робота		40
Разом	11	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувач освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюється у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюється у формі надання усних відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 5 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувач освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 35 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

Переведення даних із 100-бальної шкали оцінювання у 5-бальну здійснюється в такому порядку:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	----------	--	---

Порядок оцінювання знань здобувач освіти за результатами заліку:

Оцінка відмінно (A) виставляється, коли здобувач дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання здобувач застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (B) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань здобувач застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (C) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка задовільно (D) виставляється, коли здобувач розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань здобувач освіти припускається помилок через недостатнє розуміння програмного матеріалу.

Оцінка задовільно (E) виставляється, коли здобувач не повністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань здобувач припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у здобувача.

Оцінка незадовільно (FX) виставляється здобувачу, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий здобувач виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (F) виставляється здобувачу, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий здобувач не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань здобувачу дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре» та «задовільно». здобувач має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1.Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Неопозитивістські концепції права

Особливості генезису та становлення ідей правового позитивізму. Класичний правовий позитивізм: основні принципи та характерні риси (Дж. Остін, О. Конт, К. Бергбом та ін.). Розуміння права як продукту діяльності держави. Абсолютизація ролі держави. Ототожнення права і закону. Заперечення можливості пізнання сутності права. Ціннісно-нейтральне бачення права. Неопозитивізм: передумови виникнення та методологічне підґрунтя. Нормативізм як напрям юридичного неопозитивізму. Чисте вчення Г. Кельзена.

Аналітична юриспруденція як напрям юридичного неопозитивізму. Особливості концепції права Г. Харта.

Тема 2. Сучасні концепції природного права.

Особливості генезису та становлення природно-правового мислення. Класична природно-правова концепція: основні позиції (Г. Гроцій, Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж. – Ж. Руссо, Дж. Локк та інші). Типологія сучасних концепцій природного права. Екзистенціально-феноменологічна концепція права (М. Гайдеггер, Е. Фехнер, В. Майхоффер, Г. Кон, Р. Марчич, Г. Коїнг, М. Мюллер, А. Рейнах (Райнах), Е. Гуссерль, Е. Вольф, М.М.Алексєєв). Герменевтична концепція права (М. Гайдеггер, Г. Гадамер, Г. Коїнг, Ю. Хабермас, А. Кауфманн, П. Рікер). Комунікативно-дискурсивна концепція права (К.-О. Апель, Ю. Габермас, О. Хеффе). Правова концепція Л. Фуллера. Особливості праворозуміння кріз призму поглядів Р. Дворкіна. Онтологічна концепція Р. Марчича. Неотомістські концепції природного права (Ж. Марітен, Ж. Дабен, Й. Месснер, А. Ауер). Неопретестанські концепції природного права (К. Барт, Х. Домбоїс, Ерік Вольф, Ернест Вольф, Ф.Хорст)).

Тема 3. Соціологічна концепція права.

Класична соціологічна концепція права: особливості генезису та концептуальні засади . Соціологічна теорія Р.фон Ієрінга. Концепція боротьби за право. Соціологічна концепція Р. Паунда. «Інструментальний прагматичний підхід» до вивчення права. Концепція «живого» (вільного) права (Є. Ерліх, Е. Юнг, Е. Фукс). «Вільне правознаходження» у судовій практиці. Правовий реалізм в американській правовій традиції (Дж. Френк, О. Холмс, К.Ллевелін): основні позиції. Французька школа соціології права (Л. Дюгі, М. Оріу, Е. Дюркгейм, Ж.Карбон'є): концептуальні засади.

Тема 4. Психологічна концепція права.

Зв'язок психології і права: онтогносеологічні засади психологізації права. Психологічна концепція права Леона Петражицького. Моральні та правові емоції. Розуміння права як специфічного психічного переживання імперативно-атрибутивного характеру. Філософія фрейдизму та психоаналіз правовідносин. Психоаналіз як одна з філософсько-психологічних концепцій ХХ століття. Вплив психоаналізу на тлумачення права. Основні типи сучасних психологічних концепцій права. Сучасний розвиток психологічного напрямку в праві. Орієнтація на сферу застосування права і судової правотворчості, їх психологічне обґрунтування. Психологічне розширення джерел права в концепції М. Румпфа. Правовий інстинкт в концепції А. Штурма. Суперечка кодифікаційного та правового почуття у концепції А. Хохе.

Тема 5. Інтегративна концепція права.

Інтегративний напрям у праві: особливості генезису та концептуальні засади. Інтегральна юриспруденція Дж. Холла. Інтегративна юриспруденція як поєднання положень теорій природного права, юридичного позитивізму із соціологічним розумінням. Ідеї інтегрального праворозуміння Г. Бермана. Синтезована юриспруденція, що включає правовий позитивізм, теорію природного права і історичну школу. Особлива роль історичної юриспруденції у процесі об'єднання правового позитивізму та школи природного права. Інтегральний підхід у поглядах на право Ж.-Л. Бержеля. Розуміння інтегрального підходу до права як соціальної реальності, вимоги часу в умовах глобалізації і перспектив інтеграції правових систем. В. Кравітц та інтегральна концепція права. Системність (системний підхід) як необхідна складова формування інтегральної теорії права, яка поєднує філософські, юридико-соціологічні та теоретико-догматичні знання про право.

6.2 Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Неопозитивісткі концепції права	22	4	4	-	-	14
Тема 2. Сучасні концепції природного права	22	4	4	-	-	14
Тема 3. Соціологічні концепції права.	22	4	4	-	-	14
Тема 4. Психологічні концепції права.	26	6	4	-	-	16
Тема 5. Інтегративні концепції права.	28	6	6	-	-	16
Всього годин за змістовий модуль	120	24	22	-	-	74
Всього	120	24	22	-	-	74

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Неопозитивісткі концепції права	4
2.	Сучасні концепції природного права	4
3.	Соціологічні концепції права.	4
4.	Психологічні концепції права.	4
5.	Інтегративні концепції права.	6
Разом		22

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Неопозитивісткі концепції права	14
2.	Сучасні концепції природного права	14
3.	Соціологічні концепції права.	14
4.	Психологічні концепції права.	16
5.	Інтегративні концепції права.	16
Разом		74

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Велика українська юридична енциклопедія. Філософія права: Т. 2 /редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1128 с.
2. Коваленко Г. В. Філософсько-правові погляди Роналда Дворкіна: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12. Харків. 2014. 22 с.
3. Мельник М.О. Школа правового реалізму та можливості використання її надбань у вітчизняній юриспруденції: дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії). Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія». Київ. 2019. 235 с.
4. Музика М. П. Ірраціональність як напрям посткласичної філософії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Хмельницький. 2018. 225 с.
5. Овчиннікова А. П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12. Одеса. 2016. 20 с.

Допоміжна література:

1. Олійник У. М. Право на свободу думки, совісті та релігії у філософсько-правовому вимірі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Хмельницький, 2018. 204 с.
2. Романова А. С. Людина у природно-правовому просторі: інтелігібельний і сенсигібельний виміри: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 419 с.
3. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / пер. з німецької: Петро Таращук. Київ: Основи, 1998. 709 с.
4. Фрейд З. Основні категорії психоаналізу / пер. з німецької А. Березінська. Всесвіт. 1991. № 5 (749). С. 164-170.
5. Фрейд З. Тотем і табу / пер. Володимира Чайковського. Харків: Фоліо, 2019. 267 с.
6. Шестопал С. С. Неотомістський напрям у французькій філософії права: концепція Жака Марітена: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.12. 20 с.
7. Ярунів М. І. Аксіологічно-нормативна парадигма свободи волі людини: дис. канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2018. 191 с.
8. Гайворонюк Н. В. З історії філософсько-правової думки: Лон Фуллер про моральність права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 252–254.
9. Гарасимів Т, Ватаманюк. Л. Феномен особистості у філософії неотомізму. Вісник Національного університету Львівська політехніка. *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 163-167.
10. Дергунова О. І. Психологічно-правові поняття у сучасному суспільстві. *Наукові праці МАУП. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. С. 84-90.
11. Дергунова О. І. Джерела впливу психологічної теорії у сучасній юриспруденції. *Форум права*. 2017. № 4. С. 73–79.
12. Джужа О.М., Василевич В.В., Левченко Ю.О. Соціологія права / за заг. ред. О. М. Джужи. 2-е вид. перероб. і допов. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 356 с.
13. Кравцов І. В. Правовідносини як ключовий елемент соціологічної концепції праворозуміння. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 2. С. 39-43.
14. Кравчук М.В. Праворозуміння – важлива наукова проблема правового життя України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 19-25.
15. Мельник М. О. Школа правового реалізму: пошук балансу між визначеністю норм писаного права і судовою дискрецією. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 2. С. 44-48.
16. Мельник М.О. Історія виникнення та розвитку школи правового реалізму. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 73-77.

17. Попович Т. П., Бариська Я. О., Когут М. Г. Природно-правова і позитивістська школи права: порівняльний аналіз основних позицій. *Науковий вісник УжНУ. Серія: «Право»*. 2018. Випуск 49. Том 1. С. 9-14.
18. Рабінович С. П., Бесага І. В. Філософсько-правова концепція Вернера Майхофера як предмет дослідження в радянському правознавстві. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 2 (4). С. 8-15.
19. Щамбура Д. В. Психологічна теорія права Л.Й. Петражицького та її вплив на формування концепції неофіційного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. №81. С. 173-183.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.portal.rada.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua> - офіційний веб-сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> - офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.court.gov.ua> - офіційний веб портал судової влади в Україні.
5. <https://supreme.court.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховного Суду України.
6. <http://www.ccu.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Конституційного суду України.
7. <https://www.npu.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Національної поліції України.
8. <http://www.nbuv.gov.ua> - Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.
9. <http://www.catalogue.nplu.org> - Національна парламентська бібліотека України.